

А. С. Близнюк,
д. держ. упр., доцент, доцент кафедри соціальної філософії та управління,
Державний податковий університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8768-5177>
О. О. Дячков,
здобувач, Міжрегіональна академія управління персоналом
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7978-0024>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.1.42

СУЧАСНІ ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

A. Bliznyuk,
D Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor
of the Department of Social Philosophy and Management of the State Tax University
O. Dyachkov,
Candidate for a degree, Interregional Academy of Personnel Management

MODERN GLOBAL CHALLENGES, THREATS AND RISKS TO THE ECONOMIC SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY

Досліджено сучасні глобальні виклики, загрози та ризики, що мають місце для економічної безпеки національної економіки держави. На основі дослідження та узагальнення сучасних глобальних викликів, загроз та ризиків, по-перше, визначено перелік найбільш авторитетних світових організацій, які постійно досліджують та переглядають глобальних ризиків, по-друге, встановлено, що триваючий процес глобалізації також створює додаткові ризики для економічної безпеки національних економік, особливо це стосується країн, що розвиваються, та нерозвинених країн — часто це супроводжується тим, що високорозвинуті країни безперешкодно потрапляють на ринки найбільш слабких країн, руйнуючи місцеву промисловість і експортуючи чужі соціокультурні цінності. Додатково було виділено найбільш актуальні ризики глобалізації, які створюють численні загрози економічній безпеці держави.

Окремо зроблено акцент на ризиках та загрозах, що виникли внаслідок розв'язаної Росією військової агресії проти України. Визначено перші наслідки та втрати України від даної агресії, а також глобальні події та загрози, що зазначена війна спровокувала і які уже доволі негативно впливають на рівень економічної безпеки багатьох країн світу, а з часом можуть спровокувати подальше суттєве посилення даного негативного впливу на економічні безпеки національних економік країн світу незалежно від рівня їх розвитку.

Окремо зазначено, що зростанню глобальних ризиків наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття сприяли геополітичні чинники, пов'язані зі зміною розміщення сил у світовій економіці та політиці, економічні кризи, тощо. Така ситуація, що склалася практично у всіх сегментах світової економіки, сприяє подальшому підвищенню глобальних ризиків та їх поширенню на більшість країн світу. При цьому негативні тенденції у системі міжнародних економічних відносин накладаються на внутрішні державні проблеми, що створює додаткові складнощі в економічній політиці та системі забезпечення економічної безпеки. Хоча держави й навчилися долати багато кризових ситуацій шляхом локалізації та виправлення, ризики сучасної дійсності суттєво ускладнюються. Причинами цього є зростання складності та взаємозв'язків сучасних соціальних, економічних, політичних та екологічних систем, високий рівень динамізму та невизначеності простору, а також глобалізаційні процеси, драйвером яких виступають Інтернет та цифрова економіка.

Ключовим ризиком у короткостроковій перспективі визначено підвищення інфляції одночасно з повільним зростанням, що спонукатиме до запровадження жорсткої грошово-кредитної політики в розвинутих країнах і може призвести до фінансової кризи в країнах, що розвиваються.

Contemporary global challenges, threats and risks for the economic security of the national economy of the state are studied. On the basis of the research and generalization of contemporary global challenges, threats and risks, firstly, a list of the most authoritative world organizations that constantly research and review global risks is determined, and secondly, it is established that the ongoing process of globalization also creates additional risks for the economic security of national economies, especially in developing countries and underdeveloped countries — this is often accompanied by the fact that highly developed countries enter the markets of the weakest countries unhindered, destroying local industry and exporting foreign socio-cultural values.

In addition, the most urgent risks of globalization, which create numerous threats to the economic security of the state, were highlighted. Separate emphasis is placed on the risks and threats that have arisen as a result of Russia's military aggression against Ukraine. The first consequences and losses of Ukraine from this aggression are determined, as well as global events and threats that this war provoked and which already have a rather negative impact on the level of economic security of many countries of the world, and over time may provoke a further significant increase in this negative impact on the economic security of national economies of the world, regardless of their level of development. It is separately stated that the growth of global risks at the end of the 20th — beginning of the 21st century was facilitated by geopolitical factors related to the change in the distribution of forces in the world economy and politics, economic crises, etc. Such a situation, which has developed in almost all segments of the world economy, contributes to the further increase of global risks and their spread to most countries of the world. At the same time, negative trends in the system of international economic relations are superimposed on internal state problems, which creates additional difficulties in economic policy and the system of ensuring economic security. Although states have learned to overcome many crisis situations through localization and correction, the risks of today's reality are significantly complicated.

The reasons for this are the growing complexity and interrelationships of modern social, economic, political and ecological systems, a high level of dynamism and uncertainty of space, as well as globalization processes, driven by the Internet and the digital economy. The key risk in the short term is the increase in inflation at the same time as slow growth, which will prompt the introduction of tight monetary policy in developed countries and may lead to a financial crisis in developing countries.

*Ключові слова: Економічна безпека, національна економіка, борг, глобалізація, криза, виклик, загроза, ризик.
Key words: Economic security, national economy, debt, globalization, crisis, challenge, threat, risk.*

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах глобальної економіки всі країни виявилися так чи інакше вбудованими у систему світових господарських зв'язків, внаслідок чого триваюча глобальна економічна напруженість та нестабільність, дискримінаційний вплив на основні сектори економічних систем країн, а також обмеження доступу до сучасних технологій та фінансових ресурсів; зростання конфліктів у зонах економічних інтересів країн; вплив світових економічних ризиків на фінансову та банківську системи країн, тощо, спричиняють ще більший негативний вплив на економічну безпеку національних економік країн. З огляду на це, питання економічної безпеки для будь-якої країни стоїть ще більш гостро, що потребує великої уваги до аналізу загроз, з метою подальшої розробки заходів щодо їх мінімізації та запобігання збиткам. Забезпечення економічної безпеки національної економіки будь-якої країни здійснюється завдяки складній системі взаємодії органів різних структур.

Проблема економічної безпеки, яка зросла наприкінці ХХ століття, залишається невирішеною через постійні нові загрози, виклики та ризики. Необхідно виділити такі основні причини посилення нестабільності

світового розвитку, якими є циклічність світової економіки, стихійність її ринкової системи та недосконалість механізмів функціонування світового господарства, а також колосальний розрив між рівнем розвитку науково-технічного прогресу та духовним розвитком людства. Таким чином, людство опинилося в системі складних некогерентних коливально-вібраційних процесів, що не просто дисгармонують з біосферою, а створюють свого роду резонанс на планеті, що характеризуються нестійкістю, турбулентністю, хаотичністю, підвищеним рівнем конфліктності та низьким рівнем наукового передбачення та прогнозування, що в кінцевому підсумку без вживання правильних заходів може призвести до катастрофи планетарного масштабу. Нині виникають нові загрози та ризики наслідком яких є також політична нестабільність у світі. Отже, економіка будь-якої країни залишається схильна до великого ризику.

Для адекватного ж сприйняття та глибокого, системного розуміння реального рівня економічної безпеки держави, для побудови цілісної моделі, розробки реалістичного прогнозу та на його основі оптимальної стратегії соціально-економічного розвитку необхідно спочатку отримати чітке уявлення про наступні фактори: ха-

ракти, рівень та джерела зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці; життєво важливих інтересах у соціально-економічній сфері держави; наявності ресурсів для створення систем і механізмів забезпечення безпеки, здатних відобразити загрози, що виникають, захистити і реалізувати національні інтереси держави; закономірності формування, організації та функціонування систем забезпечення безпеки їх розвитку відповідно до змінних гео економічних, геополітичних і геостратегічних, кліматичних, геологічних та інших умов [1, с. 44].

СТУПІНЬ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ

Грунтовні дослідження викликів, загроз та ризиків, що мають місце для економічної безпеки національної економіки, зробили такі вчені, як О. Білорус, О. Барановський, О. Власюк, В. Геєць, Б. Губський, Б. Данилишин, Г. Дарнопих, Я. Жаліло, М. Єрмошенко, О. Кононенко, П. Кругман, А. Лисецький, Д. Лук'яненко, В. Мунтян, Дж. Міль, Г. Пастернак-Таранушенко, П. Самуельсон, А. Смітт, А. Степаненко, С. Шенфілд та інші автори. Важливу роль у теоретичному й емпіричному дослідженні цієї проблеми відіграють праці провідних західних учених, а саме: Т. Аллісона, Дж. К. Ван Хорна, Х. Маула, Т. Парсонса, Г. Тостера та Й. Шумпетера. Істотний внесок у розробку цієї проблематики внесли: З. Варналій, О. Захаров, І. Коломієць, О. Комеліна, І. Макачук, В. Мартиненко, В. Петрушевська, В. Рокоча, А. Сухоруков, тощо.

Водночас, світова економіка перебуває у постійному русі та розвитку, що призводить до зміни наявних та потенційних глобальних викликів, ризиків та загроз, які потребують постійного дослідження та моніторингу задля забезпечення та розробки ефективних заходів протидії ним з боку урядів держав та світової спільноти. Висока актуальність даного питання, а також потреба у подальшому його дослідженні визначили вибір теми цієї статті.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у детальному дослідженні сучасних глобальних викликів, загроз та ризиків, що мають місце для економічної безпеки національної економіки держави.

РЕЗУЛЬТАТИ

Головні дослідження глобальних ризиків проводяться:

— Світовим економічним форумом — неурядова організація, яка проводить щорічні зустрічі представників великого бізнесу та керівників держав у Давосі (Швейцарія), а також визначає рейтинг глобальних ризиків на підставі опитування сотень експертів із понад 100 країн світу Підхід СЕФ до глобальних ризиків — це якісний та кількісний аналіз найбільш значущих для макроекономіки ризиків, що відображає проблеми глобальної соціодинаміки, геодинаміки та геополітики, а також найнебезпечніші для людства світові тенденції,

— Світовим Банком — проводить 46 різноманітних оцінок ризику та стійкості, які враховуються при розробці систематичних країн-діагностичних досліджень,

— Міжнародним Валютним Фондом — бере на себе основну роль з виявлення факторів економічних, макрофінансових і суверенних ризиків, що викликають занепокоєння.

Абсолютною більшістю опитаних експертів (приблизно 1000 експертів з усіх країн світу, включаючи державних службовців високого рівня, представників корпорацій, наукових та громадських організацій) Світового економічного форуму сучасні світова економіка, економічна безпека та політика стикається з ризиками, пов'язаними з:

- економічним протистоянням /тертями між ключовими країнами — 91% респондентів,
- ерозією багатосторонніх торгових правил та угод — 88% респондентів,
- політичною конфронтацією між провідними державами світу — 85% респондентів.

До вагомих глобальних економічних ризиків вони віднесли також і завищену вартість активів на сировинні товари, нерухомість, акції тощо у великих національних економіках чи регіонах [2].

На початку 2022 року COVID-19 та його економічні та соціальні наслідки продовжують становити критичну загрозу для світу. Нерівність щодо вакцин і, як наслідок, нерівномірне економічне відновлення ризикує посилювати соціальні розриви та геополітичну напруженість. У найбільш розвинених 52 країнах світу, де проживає 20% людей у світі, лише 6% населення були вакциновані на початок 2022 року. До 2024 року економіка країн, що розвиваються (за винятком Китаю), може впасти мінімум на 5,5% нижче свого очікуваного зростання валового внутрішнього продукту до пандемії. Протилежна динаміка спостерігатиметься у розвинених економіках — перевищать його не менше ніж на 0,9%, що збільшить глобальний розрив у доходах між країнами світу [3].

До групи глобальних економічних ризиків належать виклики та загрози світовій економіці на макроекономічному рівні. Це кризові явища та спади у провідних економіках та регіональних комплексах, а також у ключових сферах: бюджетній, банківській, інфраструктурній, фіскальній. Сюди відносяться інфляційний тиск; критичне боргове навантаження; зниження ліквідності; падіння цін на активи; банкрутства; цінова нестабільність на ринках енергоносіїв, сировини, продовольства; високе безробіття та інші масштабні збої в економічних системах.

Триваючий процес глобалізації також створює додаткові ризики для економічної безпеки національних економік. Глобалізація посилює вплив зовнішніх факторів розвитку. Особливо це стосується країн, що розвиваються, та нерозвинених країн. Часто це супроводжується тим, що високорозвинуті країни безперешкодно потрапляють на ринки найбільш слабких країн, руйнуючи місцеву промисловість і експортуючи чужі соціокультурні цінності. Серед найбільш актуальних ризиків глобалізації, які створюють численні загрози економічній безпеці держави необхідно виділити наступні:

1. Геополітичні ризики. До категорії геополітичних ризиків належать глобальні проблеми, пов'язані з ослабленням впливу міжнародних інституцій та міжнародного права; порушенням міждержавних угод та домовленостей; збоями глобального управління; кризою внутрішньої та зовнішньої політики держав, політичних та військових блоків; втручання одних держав у внутрішні справи інших; злочинним військово-політичним тиском; поширенням та загрозою застосування зброї масового ураження; недобророзумною конкурен-

цією, протекціонізмом та проведенням неправомірної санкційної політики; широким поширенням міжнародної організованої злочинності, тероризму, корупції [4].

2. Розширення світових ринків для певних видів продукції, товарів і послуг. Наприклад, фінансові послуги компанії American Express (США), програмна продукція компанії Microsoft (США), сітьова мережа ресторанів McDonald's (США), напої компанії The Coca-Cola Company (США), технології та послуги глобальної мережі Інтернет заповнили світові ринки, які стали глобальними для цих видів продукції і послуг. У таких умовах виникає гостра проблема збереження переваг глобальних ринків з метою забезпечення достатнього простору для розвитку ресурсів національних ринків. Таким чином, розширення світових ринків окремої продукції в умовах глобалізації, з одного боку, повинне приносити економічну вигоду країні, з другого — є викликом глобалізації, що може спричинити загрозу економічній безпеці [5].

3. Кризовий характер глобальної економіки та швидкість поширення кризових явищ на інші країни світу. З кінця 20 сторіччя світова економіка була вражена кількома фінансовими кризами, як локального, так регіонального і міжнародного значення:

— криза 1987 року — криза, що спровокована обвалом на 22,6% американського фондового індексу Dow Jones Industrial. Услід за обвалом американського ринку зазнали обвалу ринки Гонконгу, Канади, Австралії. Проте досвід цієї кризи посприяв запровадженню на фондових ринках світу "правил переривання торгів" (реалізується при падінні індексу більше ніж на 350 пунктів);

— криза 1997—1998 років — "Азійська криза", виникнення якої пов'язують з відходом іноземних інвесторів з країн Південно-Східної Азії, перегрівом фондового, валютного ринків та ринку нерухомості. Окрім цього, нераціональне та безсистемне використання фінансових ресурсів і перенасичення внутрішніх ринків. За підрахунками економістів, азійська криза знизилася світовий ВВП на 2 трлн дол. США;

— криза 1998 року — "Російська криза", виникнення якої пов'язують із величезним державним боргом Росії, низькими світовими цінами на сировину і пірамідою державних короткострокових облігацій, за якими уряд Росії вчасно не зміг розрахуватися. Курс карбованця по відношенню до долара США впав з 6 карбованців за долар до 21 карбованця за долар США. Збанкрутував майже кожен п'ятий російський банк [6, с. 38];

— криза 1999—2002 років — "Аргентинська криза", виникнення якої пов'язують із зменшенням реального ВВП, прив'язки національної валюти до долара США, наявності пільгових умов для іноземних інвесторів (звільнення їх від оподаткування до 25 років), заборона на видачу готівки з банків. Аргентина оголосила найбільший в історії країни дефолт 132 млрд дол. США [7];

— криза 2007—2009 років — найглибша, наймасштабніша криза з часів Великої депресії. Кризі передувала швидкий ріст кредитування. Згідно з даними МВФ, світовий ВВП з 1990 р. по 2002 р. збільшився майже на 42%, а з 2002 по 2007 рік — ще приблизно на 34%. Разом з цим світові обсяги фінансових активів інвестиційних інститутів в 2007 році перевищили світовий ВВП у десять разів [8]. Ця фінансова криза, що розпочалася

з банкрутства великих фінансових установ у США, спричинила глобальну фінансову кризу. Наслідком цієї кризи стало банкрутство цілого ряду європейських банків, падіння різних біржових індексів і вартості акцій та товарів по всьому світу.

Врешті-решт, внаслідок цих криз виникали додаткові втрати, загрози та ризики економічній безпеці більшості країн світу незалежно від рівня розвитку (розвинені, країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою).

4. Борговий характер світової економіки. Боргова економіка — вже давно наша реальність. Інша справа — здатність його обслуговувати, чи то приватна особа, чи компанія, чи держава, а з цим у країн час від часу виникають проблеми. Через пандемію різко посилюється ризик кризи рефінансування: багато країн і компаній вже не в змозі залучити нові позики, щоб розрахуватися за тими, що вже набрали. А оскільки Міжнародний валютний фонд та Світовий банк витратили чимало коштів на антикризові програми і тому питання рефінансування боргу стоїть дуже гостро для багатьох країн. У найскладніших умовах виявилися країни з обмеженими фінансовими ресурсами та слабким потенціалом зростання. Серед ринків, що розвиваються, побоювання викликають Ліван, Китай, Малайзія і Туреччина: там найбільше зростання боргу нефінансового сектору. Навіть за рекордно низьких ставок зниження державних доходів, а також зростання суми заборгованості зробило обслуговування кредитів "набагато більш обтяжливим".

2021 року світовий державний борг зріс на 7,8% — до 65,4 трлн дол. США, причому зростання запозичень спостерігалось у всіх країнах. Тим часом, сукупні витрати на обслуговування боргу скоротилися до 1,01 трлн дол. США, тобто фактична ставка склала всього 1,6%. Очікується, що обсяг державного боргу всіх країн світу в 2022 році збільшиться на 9,5% і досягне рекордної позначки 71,6 трлн дол. США. 2022 року загальносвітові витрати на обслуговування державного боргу, як очікується, підскочать на 14,5% — до 1,16 трлн дол. США. Більшість приросту державного боргу глобальної економіки посідає розвинені країни. У розвинених країнах валовий державний борг становив 120% валового внутрішнього продукту 2020 року з подальшим збільшенням цього показника до 122,5% валового внутрішнього продукту за підсумками 2021 року. При цьому країни Європейського Союзу також активно розміщуватимуть державні облігації через необхідність різко нарощувати державні витрати на оборону у світлі подій в Україні.

5. Цифровізація світової економіки. Поява нових нестабільностей у XXI столітті пов'язана із проникненням цифрових технологій у кожний життєвий аспект. Зростання цифрового посередництва призводить до негативних особистісних та психологічних ефектів. Найімовірніші технологічні ризики пов'язані з крадіжкою даних та його шахрайським використанням, і навіть з кібератаками. Кібератаки та слабкість протоколів кібербезпеки призводять до масових порушень особистої інформації. Кібервразливості надходять від несподіваних джерел — так їм може стати не лише програмне забезпечення, а й апаратне забезпечення комп'ютерів. Кібератаки становлять особливу небезпеку для інфраструктури [9].

6. Зростання ролі світових та регіональних утворень. Глобалізаційні процеси в політиці та економіці характеризуються:

по-перше, послабленням національних держав перед регіональними та світовими утвореннями (міжнародними організаціями та транснаціональними корпораціями),

по-друге, зростання глобального впливу розвинених країн та транснаціональних корпорацій та нав'язування "країнами-лідерами" відповідних рішень, в тому числі за допомогою світових та регіональних утворень, спричиняє посилення конфлікту інтересів між глобальними компаніями та державами, який вирішується за рахунок менш розвинених країн та їх економічної безпеки.

7. Війна, яку розв'язала Росія проти України. Ця війна завдала потужного негативного впливу на процеси світового виробництва, інвестиції, торгівлю. У 2022 році фіксують рекордні за десятиліття інфляційні тренди для переважної більшості країн світу. В умовах недостатнього відновлення економіки від пандемії COVID-19, а також локдаунів у Китайській народній республіці, перебоїв в ланцюжках постачань, на тлі дедалі вищих ризиків стагфляції це може створити вагомий каскадні негативні наслідки та призвести до глобальної рецесії. На тлі війни в Україні, зростання інфляції та підвищення відсоткових ставок у 2022 році очікують спад глобального економічного зростання. Зважаючи на зазначені факти, Світовий банк уже суттєво погіршив прогнози зростання для світової економіки — 2,9 % у 2022 році проти 5,7 % у 2021 році.

Зростання в країнах з розвинутою економікою різко сповільниться з 5,1% в 2021 році до 2,6% в 2022 році, що на 1,2 відсоткового пункту нижче прогнозів у січні. Очікується, що у 2023 році зростання буде помірковане до 2,2%, що значною мірою відображає подальше послаблення фіскальної та монетарної політики, впровадженої під час пандемії.

Серед країн з ринком та економікою, що розвиваються, також прогнозується, що зростання впаде з 6,6% в 2021 році до 3,4% в 2022 році, що значно нижче середньорічного показника розміром 4,8% в 2011—2019 роках. Негативні наслідки війни більш ніж компенсують короткостроковий стимул для деяких експортерів сировини через підвищення цін на енергоносії. Прогнози щодо зростання економіки на 2022 рік були переглянуті в бік майже 70% країн з ринком та економікою, що розвиваються, зокрема більшість країн-імпортерів сировини, а також чотири п'ятих країн з низьким рівнем доходу.

Новий показник зростання майже на третину нижчий від прогнозованого в січні 2022 році (4,1 %). Так, прогноз зростання ВВП США знижено до 2,5 % з 3,7%, Єврозони — до 2,5 % з 4,2 %, Японії — до 1,7 % з 2,9%, Польщі — 3,9 % з 4,7 %. Темпи економічного зростання для країн з ринками, що розвиваються, прогнозують майже на чверть нижчими, як порівняти з очікуваннями початку року — 3,4 % проти 4,6 %. Це суттєво нижче за 5,6 % зростання, досягнутих у 2021 р. Зокрема, прогноз зростання економіки Китаю знижено з 5,1 % до 4,3 % [10].

Загалом, війна спровокувала наступні події, що уже доволі негативно впливають на рівень економічної безпеки багатьох країн світу, а з часом можна очікувати суттєве посилення даного негативного впливу, що виходить з:

— порушення ланцюгів постачання товарів з Росії унаслідок триваючих воєнних дій на території України, а також введених міжнародним співтовариством санкцій проти Росії;

— поновлення перебоїв у постачанні в результаті нових карантинних обмежень, запроваджених у Китаї;

— зростання цін через товарні шоки на багатьох регіональних ринках, спричинені скороченням обсягів постачань газу, нафти, пшениці, добрив та інших матеріалів унаслідок війни в Україні. Зростають ціни товарів, постачання яких обмежене, як безпосередньо (підвищення світових цін на продовольство зумовлено падінням постачань з України пшениці, ячменю, кукурудзи, ріпаку та олії), так і через міжгалузеві зв'язки (наприклад, нафта є проміжним товаром, який впливає на вартість великої кількості продуктів та послуг через сировинні й транспортні витрати);

— поступове підвищення попиту на певні групи товарів унаслідок відновлення економічної активності в країнах світу після згорання антиковідних обмежень;

— зниження обсягів виробництва зернових у країнах, що розвиваються, унаслідок дефіциту добрив, великими постачальниками яких були Україна та Росія;

— припинення постачання Росією газу до деяких країн ЄС (Польщі, Болгарії, Данії та ін.);

— зростання цін на нафту через запроваджені країнами санкційної коаліції (США, ЄС, Велика Британія) заборони на імпорт російської нафти. Ціна нафти марки Brent зросла на 20% до 139 дол. США за барель (найвищий рівень з 2008 року);

— жорсткість ринків праці у багатьох країнах (США, Великій Британії, Канаді та Австралії) унаслідок дефіциту робочої сили, спричиненого пандемією: рівень безробіття у Великій Британії є найнижчим з початку 1970-х років, а кількість вакансій — найвища за всю історію; у США, за оцінками експертів, вакантних робочих місць на 5 млн більше, ніж безробітних; це загрожує формуванням спіралі "заробітна платня — ціни", коли на тлі обмеженої пропозиції робочої сили підприємствам потрібно платити вищу заробітну платню, щоб отримати необхідний кваліфікований персонал, а це ще більше підштовхує зростання цін [11].

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження дає змогу зазначити, що зростання глобальних ризиків наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття сприяли геополітичні чинники, пов'язані зі зміною розміщення сил у світовій економіці та політиці, економічні кризи, тощо. Така ситуація, що склалася практично у всіх сегментах світової економіки, сприяє подальшому підвищенню глобальних ризиків та їх поширенню на більшість країн світу. Окрім цього, зростання глобальних ризиків внаслідок посилення геополітичних та гео-економічних протиріч у світі перешкоджало і перешкоджає переходу міжнародної економіки та економіки окремої держави на стійку траєкторію розвитку, що б дозволило і сприяло підвищенню рівня економічної безпеки будь-якої країни. При цьому негативні тенденції у системі міжнародних економічних відносин накладаються на внутрішні державні проблеми, що створює додаткові складнощі в економічній політиці та системі забезпечення економічної безпеки.

Хоча держави й навчилися долати багато кризових ситуацій шляхом локалізації та виправлення, ризики сучасної дійсності суттєво ускладнюються. Причинами цього є зростання складності та взаємозв'язків сучасних соціальних, економічних, політичних та екологічних систем, високий рівень динамізму та невизначеності простору, а також глобалізаційні процеси, драйвером яких виступають Інтернет та цифрова економіка. Економічні, екологічні, геополітичні, соціальні, технологічні та інші ризики, що обговорюються науковцями, державними службовцями, експертами та аналітиками, формують глобальний ризик для економічної безпеки національних економік.

Окремо необхідно виділити війну в Україні, що розпочала Росія ще у 2014 році через окупацію районів Луганської та Донецької областей, а також республіки Крим. Починаючи з 24 лютого 2022 року зазначена війна перетворилась у повномасштабне військове вторгнення, що спровокувало суттєві виклики, ризики та загрози економічній безпеці майже всіх країн Європейського Союзу, а також цілого ряду інших країн. Зважаючи на тривалий характер даних військових дій, а також втрат, спричинених ними, слід очікувати подальше погіршення рівня економічної безпеки національної економіки значної кількості країн. Навіть у разі запобігання глобальній рецесії, викликаної війною Росії проти України, наслідки стагфляції чинитимуть потенційну дестабілізуючу дію впродовж 3—5 років для країн з низьким та середнім доходом, якщо не буде досягнуто відчутного збільшення пропозиції.

Ключовим ризиком у короткостроковій перспективі є підвищення інфляції одночасно з повільним зростанням, що спонукатиме до запровадження жорсткої грошово-кредитної політики в розвинених країнах і може призвести до фінансової кризи в країнах, що розвиваються. Уникнути ж ризиків можливо за умови спільних рішучих заходів країн для стимулювання зростання, зниження фінансової вразливості та підтримки критично важливих галузей [11].

Тому найважливішим завданням після виявлення негативних тенденцій, викликів, ризиків та загроз у світовій економіці та політиці є своєчасне виявлення загроз, викликів та ризиків на рівні держави, що б дозволило виробляти вчасні та обгрунтовані рекомендації щодо мінімізації можливих втрат унаслідок посилення тиску з боку розвинених країн чи зміни кон'юнктури світових ринків та збільшити таким чином надійність, стійкість та високий рівень економічної безпеки національної економіки.

Література:

1. Кротов М.И., Мунтиян В.И. Экономическая безопасность России: Системный подход. СПб.: Изд-во НПК "РОСТ", 2016. 336 с.
2. Global economic prospects. June 2021. World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects> (дата звернення: 14.08.2021).
3. The Global Risks Report 2022, 17th Edition, is published by the World Economic Forum. 117 p.
4. Иванов О.Б. Современный мир: глобальные тенденции, вызовы и угрозы. Проблемы геополитики. 2019. № 4. С. 20—36.

5. Мартиненко В.В. Загрози економічній безпеці України в контексті викликів глобалізації. Економічний часопис — 21. 2011. № 7—8. С. 40—43.

6. Алексашенко С.В. Битва за рубль. Москва: AlmaMater, 1999. 239 с.

7. Король М.М. Генезис, причини та наслідки світових фінансових криз. Економіка та держава. 2020. № 7. С. 140—144.

8. Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses. Office for Official Publications of the European Communities European Commission. Luxembourg, 2009. 90 p.

9. Лясковская Е.А. Динамический анализ глобальных рисков. Вестник ЮУрГУ. Серия "Экономика и менеджмент". 2019. Т. 13, № 3. С. 79—92.

10. Global Economic Prospects. June 2022. World Bank. Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/37224/9781464818431.pdf> (дата звернення: 01.08.2022).

11. Глобальні ризики стагфляції та завдання для національної економіки. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/nisd5-1.pdf> (дата звернення: 22.05.2022).

References:

1. Krotov, M.I. and Muntiyani, V.I. (2016), Jekonomicheskaja bezopasnost' Rossii: Sistemnyj podhod [Economic Security of Russia: A Systematic Approach], Publishing house of NPK "ROST", St.Petersburg, Russia.
 2. World Bank Group (2021), "Global economic prospects", available at: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects> (Accessed 14.08.2021).
 3. World Economic Forum (2022), The Global Risks Report 2022, 17th Edition, World Economic Forum, Cologny, Switzerland.
 4. Ivanov, O.B. (2019), "Modern world: global trends, challenges and threats", Problems of geopolitics, vol. 4, pp. 20—36.
 5. Martynenko, V.V. (2011), "Threats to Ukraine's economic security in the context of globalization challenges", Economic magazine — 21, vol. 7—8, pp. 40—43.
 6. Aleksashenko, S.V. (1999), Bitva za rubl' [The battle for the ruble], Alma Mater, Moscow, Russia.
 7. Korol, M.M. (2020), "Genesis, causes and consequences of world financial crises", Economy and the state, vol. 7, pp. 140—144.
 8. European Commission (2009), Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses, Office for Official Publications of the European Communities European Commission, Luxembourg.
 9. Lyaskovskaya, E.A. (2019), "Dynamic analysis of global risks", Bulletin of SUSU. Series "Economics and Management", vol 13, No. 3, pp. 79—92.
 10. World Bank (2022), "Global Economic Prospects", available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/37224/9781464818431.pdf> (Accessed 01.08.2022).
 11. National Institute of Strategic Studies (2022), "Global risks of stagflation and tasks for the national economy", available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-07/nisd5-1.pdf> (Accessed 22.05.2022).
- Стаття надійшла до редакції 29.12.2022 р.*